

Maciej Ferenc

*absolwent Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego*

Relacja zasady skuteczności prawa unijnego i prawa do skutecznej ochrony sądowej – konieczność wyważenia dwóch wartości w prawie europejskim na przykładzie (w ramach) funkcjonowania systemu Europejskiego Nakazu Aresztowania (cz. I)¹

Between the principle of effectiveness of EU law and the right to effective judicial protection – the need to balance two values in European law as exemplified by the functioning the European Arrest Warrant mechanism (part I)

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest w szczególności próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej respektuje standard prawa do skutecznej ochrony sądowej (wypracowany przede wszystkim przez Europejski Trybunał Praw Człowieka), w ramach obowiązywania mechanizmu Europejskiego Nakazu Aresztowania. Rozważania dotyczyć będą przypadków, w których wystąpił lub mógł wystąpić konflikt pomiędzy zasadą skuteczności prawa unijnego a prawem do skutecznej ochrony sądowej. Innymi słowy, zasadne staje się sprawdzenie, czy Trybunał Sprawiedliwości dopuszcza ograniczenie prawa do skutecznej ochrony sądowej na rzecz pełnego wdrożenia zasady skuteczności prawa unijnego. Relewantne judykaty sądu luksemburskiego pokazują, iż stosowanie w praktyce instrumentu, jakim jest Europejski Nakaz Aresztowania, może budzić poważne wątpliwości. W szczególności w sferze możliwości odmowy jego wykonania. Osią rozważań będą orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości odnoszące się przede wszystkim do takich elementów prawa do skutecznej ochrony sądowej jak: prawo do sądu niezawisłego i bezstronnego, prawo do obrony czy prawo do skutecznego środka prawnego.

Słowa kluczowe

Europejski Nakaz Aresztowania, prawo do skutecznej ochrony sądowej, zasada skuteczności prawa unijnego, Europejska Konwencja Praw Człowieka, Karta praw podstawowych

Abstract

The purpose of this article is, in particular, an attempt to answer the question how the European Court of Justice respects the standard of the right to effective judicial protection, (developed primarily by the

¹ Niniejszy artykuł powstał w oparciu o pracę magisterską napisaną przez autora tekstu pod kierunkiem prof. dra hab. Roberta Grzeszczaka na WPiA UW.

European Court of Human Rights), within functioning the European Arrest Warrant Mechanism. The considerations will concern cases in which a conflict occurred, or a conflict could occur between the principle of effectiveness of European Union law and the right to effective judicial protection. In other words, it becomes legitimate to check whether the Court of Justice permits the restriction of the right to effective judicial protection for the full implementation of the principle of the effectiveness of European Union law. Relevant judgments of the Luxembourg court show that the practical application of the European Arrest Warrant instrument may raise serious doubts, especially in the sphere of the possibility of refusing its execution. The point of the considerations will be the ruling of the Court of Justice relating primarily to such elements of the right to effective judicial protection as the right to an independent and impartial court, the right of defense and the right to an effective remedy.

Keywords

European Arrest Warrant, the right to effective judicial protection, the principle of the effectiveness of EU law, European Convention on Human Rights, Charter of Fundamental Rights

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TS lub Trybunał) respektuje standard prawa do skutecznej ochrony sądowej (wypracowany przede wszystkim przez Europejski Trybunał Praw Człowieka, dalej ETPC) w ramach obowiązywania mechanizmu Europejskiego Nakazu Aresztowania (dalej: ENA). Należy podkreślić, iż przesłanki odmowy wykonania ENA były podawane w wątpliwość zarówno przez sądy konstytucyjne państw członkowskich, jak i same państwa członkowskie (dalej: Pczł). Te ostatnie dały temu wyraz, wprowadzając dodatkowe, nieprzewidziane w Decyzji ramowej o ENA² (dalej: DRENA) przesłanki odmowy przekazania osób w ramach unijnego systemu. Innymi słowy niezbędne staje się sprawdzenie, czy TS dopuszcza ograniczenie prawa do skutecznej ochrony sądowej na rzecz pełnego wdrożenia zasady skuteczności prawa unijnego. Ze względu na ramy niniejszego opracowania oraz dotychczasowy dorobek doktryny zasada skuteczności prawa unijnego nie zostanie szczegółowo tu omówiona³. W pierwszej części artykułu autor ograniczy się jedynie do krótkiego porównania zasady *effet utile* oraz zasady skutecznej ochrony sądowej, gdyż relacja pomiędzy tymi zasadami nie jest oczywista, co potwierdzają pewne rozbieżności wyrażane zarówno w piśmiennic-

² Decyzja ramowa Rady 2002/584/WSiSW z 13.06.2002 r. w sprawie Europejskiego Nakazu Aresztowania i procedury przekazywania osób między państwami członkowskimi, Dz. Urz. UE. L 190/1 z 18.07.2002 r.

³ Szerzej o zasadzie skuteczności prawa unijnego zob. np. P. Craig, *The ECJ and Ultra Vires Action: A Conceptual Analysis*, „Common Market Law Review” 2011, nr 48; A. Wróbel, *Autonomia proceduralna państw członkowskich. Zasada efektywności i zasada efektywnej ochrony sądowej w prawie Unii Europejskiej*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 2005, nr 1; F. Becker, *Application of Community Law by Member State's Public Authorities: Between Autonomy and Effectiveness*, „Common Market Law Review” 2007, nr 44; M. Taborowski, *Konsekwencje naruszenia prawa Unii Europejskiej przez sądy krajowe*, Wolter Kluwer Polska Warszawa 2012, s. 19 i n.

twie, jak i w orzecznictwie⁴. Potrzebna staje się również krótka charakterystyka możliwych interpretacji art. 53 Karty praw podstawowych⁵ (dalej: KPP), przede wszystkim po to, by wykazać, iż jedna z wykładni zagraża zasadzie skuteczności prawa Unii Europejskiej (dalej: UE). W ramach I części niniejszego artykułu zostanie także omówiony pogląd TS dotyczący uznania prokuratora za organ sądowy w rozumieniu DRENA.

1. Zasada skuteczności prawa unijnego w świetle prawa do skutecznej ochrony sądowej.

Na początku rozważań należy podkreślić, że ze względu na ramy niniejszego opracowania i wielość – niejednokrotnie odmiennych – definicji nie zostanie tu podjęta próba ogólnego scharakteryzowania pojęcia zasady prawa⁶. Warto natomiast zaznaczyć, iż KPP zawiera w swoim katalogu: zasady, prawa oraz wolności. Zasady nie stanowią podstawy praw do żądania, by władze państw członkowskich lub instytucje unijne przedsiębrały czynne działania⁷. Natomiast na prawa, zgodnie z zasadą skutku bezpośredniego, jednostki mogą się powoływać przed sądem⁸. Powołanie to może mieć na celu bądź sądowe dochodzenie swoich praw, bądź żądanie legislacyjnego wdrażania zasad⁹. Występują jeszcze prawa, które mają charakter mieszany, tzw. prawa–zasady. Ich sądowa ochrona zależy od tego, czy „podlegają pełnej ochronie jako prawa, czy też ograniczonej ochronie jako zasady”¹⁰. Natomiast różnica pomiędzy prawami i wolnościami pozostaje bez konsekwencji dla ich ochrony¹¹.

Zasadne jest także podkreślenie, iż zanim KPP została przyznana moc równa prawu pierwotnemu UE, w szczególności Traktatowi o Unii Europejskiej (dalej: TUE), a także

⁴ Z. Varga, *National Remedies in the Case of Violation of EU Law by Member State Courts*, „Common Market Law Review” 2017, nr 54, s. 73.

⁵ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z 7.12.2000 r., Dz. Urz. UE C 326/391 z 26.10.2012 r.

⁶ Zob. np. R. Dworkin, *A Matter of Principle*, Harvard University Press Cambridge, Massachusetts and London, England, Oxford 1985; R. Alexy, *Teoria praw podstawowych*, tłum. B. Kwiatkowska, J. Zajadło, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2010; M. Kordela, *Zasady prawa jako normatywna postać wartości*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, nr 1, s. 39–54; S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1974; L. Leszczyński, *Zasady prawa – założenia podstawowe*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, vol. XXV, s. 11–16.

⁷ C. Mik, *The Charter of Fundamental Rights: determinants of Protective Standards*, [w:] J. Barcz (red.), *Fundamental Rights Protection in The European Union*, C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 66.

⁸ R. Grzeszczak, *Federalizacja systemu Unii Europejskiej*, [w:] E. Piontek, K. Karasiewicz (red.), *Quo Vadis Europa III?*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2009, s. 163.

⁹ C. Mik, *op. cit.*, s. 66.

¹⁰ A. Wróbel, *O niektórych problemach sądowego stosowania Karty Praw Podstawowych*, [w:] A. Wróbel (red.), *Karta Praw Podstawowych w europejskim i krajowym porządku prawnym*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, s. 95.

¹¹ C. Mik, *op. cit.*, s. 66.

Traktatowi o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (dalej: TFUE)¹², prawo do skutecznej ochrony sądowej funkcjonowało w prawie unijnym jako „ogólna zasada skutecznej ochrony sądowej”¹³. Jak zostanie wykazane w dalszej części rozważań, prawo (zasada) do skutecznej ochrony sądowej niejednokrotnie było konfrontowane z zasadą skuteczności prawa unijnego. Zarówno zasady, prawa, jak i prawa–zasady winny pozostawać w korelacji. Jednakże w praktyce niejednokrotnie dochodzi do konfliktu pomiędzy nimi. W takich przypadkach organ sądowy orzekający w danej sprawie winien ten konflikt rozstrzygnąć. Ze względu na tematykę niniejszego artykułu, jak również bogatą literaturę przedmiotu w tym względzie należy jedynie zaznaczyć, iż konflikt pomiędzy zasadami może zostać rozstrzygnięty np. poprzez system ich balansowania¹⁴.

Próbie porównania dwu zasad należy zainicjować przytoczeniem argumentacji rzecznika generalnego (dalej: RG) poczynionej w sprawie *Orizzonte Salute*¹⁵. W pierwszej kolejności RG wskazał, iż ocena naruszenia prawa do skutecznego środka prawnego różni się od tej dokonywanej w związku z naruszeniem zasady skuteczności (*effet utile*) prawa UE¹⁶. Następnie podniósł on, iż różna jest geneza obu unijnych zasad. Zasada skutecznej ochrony sądowej została „stworzona w ramach praw podstawowych”, natomiast druga z nich ustanowiona była „wskutek ograniczeń nałożonych przez prawo Unii wobec autonomii proceduralnej państw członkowskich”¹⁷. Kolejną różnicą zdaniem RG jest okoliczność, iż w przypadku oceny zgodności przepisów krajowych z zasadą skuteczności¹⁸ nie jest brane pod uwagę kryterium proporcjonalności¹⁹. Tym samym, według RG, w przypadku drugiej z zasad należy zbadać, czy krajowe środki spełniają test proporcjonalności²⁰.

Również w doktrynie podnosi się, iż istnieją pewne zasadnicze różnice pomiędzy skutecznością prawa unijnego a prawem do skutecznej ochrony sądowej²¹. Stwierdza się

¹² Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012.

¹³ M. Krajewski, *Akt ustawodawczy o charakterze generalnym a prawo do skutecznej ochrony sądowej*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 6, s. 4 i przytoczone tam orzecznictwo; zob. też S. Lipiec, *Zasada prawa do sądu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Konstytucji Federacji Rosyjskiej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2003/2004, Vol. L/LI, s. 151–165.

¹⁴ Szerzej zob. np. M. Kordela, *op. cit.*, s. 40.

¹⁵ Opinia rzecznika generalnego z 30.04.2015 r. w sprawie C-61/14 *Orizzonte Salute – Studio Infermieristico Associato przeciwko Azienda Pubblica di Servizi alla persona „San Valentino” – Città di Levico Terme i in.*, ECLI:EU:C:2015:307.

¹⁶ *Ibidem*, par. 33.

¹⁷ *Ibidem*, par. 33.

¹⁸ Rozumianej jako zasada zakazująca „uniemożliwianie lub nadmierne utrudnianie wykonywania praw wynikających z prawa Unii”, *ibidem*, par. 35.

¹⁹ *Ibidem*, par. 35.

²⁰ *Ibidem*, par. 36.

²¹ J. Kormmendijk, *Is there light on the horizon? The distinction between “Rewe effectiveness” and the principle of effective judicial protection in Article 47 of the Charter after Orizzonte*, “Common Market Law

zwłaszcza, iż omawiane zasady pełnią rozbieżne role w prawie UE. W szczególności, iż różne są cele obu zasad. O ile *differentia specifica* zasady skutecznej ochrony sądowej wyraża się w umożliwieniu jednostkom realizowania ochrony prawnej i możliwości wykonywania ich praw, o tyle celem *effet utile* jest egzekwowanie skuteczności prawa UE²². Kolejną odrębnością jest, że o ile zasada skuteczności wyraża „negatywny obowiązek” polegający na konieczności odmowy zastosowania przepisów niespełniających testu skuteczności, o tyle zasada skutecznej ochrony sądowej wyraża również „pozytywny obowiązek” wprowadzenia odpowiednich uprawnień krajowych i „środków zaradczych”²³. Także same spełnienie kryteriów „testów” każdej z zasad jest odmienne. W szczególności przesłanki testu skuteczności są uważane za bardziej łagodniejsze niż te wynikające z oceny prawa do skutecznej ochrony sądowej²⁴. Dodatkowo zasada skuteczności prawa UE ma szerszy zakres zastosowania niż zasada skutecznej ochrony sądowej. Przede wszystkim zasada skuteczności może mieć zastosowanie np. przy „nakładaniu sankcji na osoby fizyczne” i w ten sposób „działać przeciwko jednostce”²⁵.

Z drugiej jednak strony podnosi się, iż obie zasady odczytywane łącznie ograniczają autonomię proceduralną Pczł i mają zwłaszcza zapewniać skuteczne stosowanie prawa unijnego²⁶. Wyrażany jest również pogląd mówiący o tym, że zasada skutecznej ochrony sądowej jest częścią zasady skuteczności prawa UE – „ujmowanej od strony praw jednostek”²⁷.

Niewątpliwie można zgodzić się z poglądem, iż omawiane powyżej zasady różnią się od siebie w sposób znaczący. Należy stwierdzić, że głównym beneficjentem zasady skuteczności prawa unijnego jest sama UE, podczas gdy zasady skutecznej ochrony sądowej – jednostki. Tezę tę zdaje się uzasadniać przykładowo orzeczenie w sprawie *Melloni*²⁸, gdzie TS nie dopatrzył się pogwałcenia europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności²⁹ (dalej: EKPC). Co więcej, nie dopuścił możliwości zasto-

Review” 2016, nr 53, s. 1404 i przytoczona tam literatura.

²² *Ibidem*, s. 1406.

²³ S. Prechal, R. Widdershoven, *Redefining the Relationship between “Rewe-effectiveness” and Effective Judicial Protection*, “Review of European Administrative Law” 2011, Vol. 4, s. 41.

²⁴ J. Kormmendijk, *op. cit.*, s. 1406 i przytoczone tam orzecznictwo.

²⁵ Szerzej zob. S. Prechal, R. Widdershoven, *op. cit.*, s. 42 i przytoczone tam orzecznictwo.

²⁶ Z. Varga, *op. cit.*, s. 73–74.

²⁷ N. Póltorak, *Ochrona uprawnień wynikających z prawa Unii Europejskiej w postępowaniach krajowych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, s. 84; zob. też D. Miąsik, *Zasada efektywności*, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy, Tom I*, wyd. 2, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, s. 245 i przytoczona tam literatura.

²⁸ Wyrok TS z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie C-399/11 *Stefano Melloni p. Ministerio Fiscal*, ECLI:EU:C:2013:107.

²⁹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

sowania wyższego standardu prawa krajowego w zakresie prawa do skutecznej ochrony sądowej ze względu m.in. na to, iż naruszyłyby to zasadę skuteczności prawa unijnego³⁰.

2. Odmienne interpretacje art. 53 KPP

Wskazuje się, iż art. 53 KPP można rozważać dwojako. Po pierwsze, jako „klauzulę nakładającą «minimalny standard» ochrony, która nie może zejść «poniżej» poziomu gwarantowanego przez krajowe konstytucje”³¹, a także EKPC. Druga interpretacja opiera się na twierdzeniu, iż artykuł ten stanowi klauzulę, która „«uzależnia poziom ochrony od przyjętego zakresu zastosowania»: w zakresie zastosowania prawa UE³² standardem minimum jest Karta, a w zakresie zastosowania prawa krajowego standardem minimum jest konstytucja”³³. Warto wskazać, iż ewentualny konflikt pomiędzy standardem strasburskim a unijnym może wystąpić w trzech przypadkach. Po pierwsze wtedy, gdy sądy stosują prawo UE (dana kwestia mieści się w zakresie prawa unijnego), a ponadto prawa podstawowe chronione są zarówno na mocy KPP, jak i EKPC, oraz wtedy, gdy „to Karta wyznacza, w zakresie zastosowania prawa unijnego, dolną i górną granicę poziomu ochrony praw podstawowych”³⁴. Ponadto stwierdza się, iż oddziaływanie KPP na prawo krajowe jest uzależnione od tego, czy prawo UE w sposób częściowy czy całkowity reguluje dany obszar prawny. W pierwszym przypadku Pczł zachowują pewien margines swobody w wypełnianiu zobowiązań prawa unijnego, natomiast w przypadku pełnej harmonizacji to KPP wyznacza zarówno minimalny, jak i maksymalny poziom ochrony³⁵.

Rozwijając ten wątek, należy wskazać, iż zgodnie z pierwszym poglądem art. 53 KPP zezwala Pczł na stosowanie wyższego standardu praw podstawowych, wynikającego z ich prawa konstytucyjnego lub postanowień EKPC. Taka interpretacja niewątpliwie zagraża zasadom pierwszeństwa i skuteczności prawa UE. Zauważono także, iż sam art. 53 KPP rozstrzyga konflikt pomiędzy standardem wynikającym z EKPC a KPP na rzecz tej pierw-

³⁰ Szerzej zob. dalsza część niniejszego artykułu.

³¹ A. Berramdane, *Stosowanie Karty Praw Podstawowych UE przez sądy*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2016, nr 8, s. 8, tłumaczenie z jęz. francuskiego J. Seweryńska.

³² Sprawą unijną (czyli znajdującą się w zakresie prawa unijnego) „będzie taka sprawa sądowa, której przedmiot pozostaje w związku z prawem unijnym”, R. Grzeszczak, A. Szmigielski, *Sądowe stosowanie Karty Praw Podstawowych UE w odniesieniu do państw członkowskich – refleksje na podstawie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości i praktyki sądów krajowych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 10, s. 13.

³³ A. Berramdane, *op. cit.*, s. 8.

³⁴ M. Taborowski, *Poziom ochrony praw podstawowych wynikający z Karty Praw Podstawowych UE jako przeszkoda dla przystąpienia Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 12, s. 30.

³⁵ D. Sarmiento, *Who's Afraid of the Charter? The Court of Justice, National Courts, and the new Framework of Fundamental Rights Protection in Europe*, “Common Market Law Review” 2013, nr 50, s. 1289.

szej, która w przypadku ewentualnego konfliktu gwarantuje najwyższą ochronę³⁶. Z kolei A. Wróbel zauważa, iż „art. 53 KPP [...] zakazuje wykorzystywania postanowień Karty w celu ograniczania lub naruszania praw człowieka [...] uznanych i gwarantowanych przepisami prawa należącymi do” m.in. konstytucyjnych porządków prawnych³⁷.

Według drugiej koncepcji KPP ma pierwszeństwo przed postanowieniami konstytucji krajowych. Takie stanowisko reprezentuje sam TS. Przykładowo w wyroku w sprawie *Melloni* stwierdził on, iż komentowany przepis nie zezwala Pczł na utrzymanie wyższego standardu, w tym przypadku prawa do obrony, gdy godzi to w podstawowe zasady prawa unijnego: pierwszeństwa, jednolitości oraz skuteczności³⁸.

3. Katalog przesłanek pozwalających na odmowę wykonania ENA

Niemalże *ab ovo* funkcjonowania mechanizmu ENA wyrażany był pogląd, zgodnie z którym Pczł mogą odmówić jego wykonania ze względu na naruszenie praw podstawowych w państwie jego wydania. Przykładowo za takim rozwiązaniem opowiadali się S. Alegre i M. Leaf³⁹. Autorzy tego poglądu jasno stwierdzili, iż podstawą dla odmowy ENA powinien być m.in. art. 3 EKPC. Podnosili oni również, iż pełne zastosowanie w tej procedurze winien mieć np. art. 5 ust. 4 EKPC, natomiast częściowe zastosowanie np. art. 6 EKPC (wymieniali m.in. prawo do bycia wysłuchanym)⁴⁰.

Również A. Gajda optowała za taką możliwością. Twierdziła, że Pczł mogą w tej procedurze stosować swoje własne standardy konstytucyjne, konwencyjne czy ogólne zasady prawa UE⁴¹. W literaturze wskazywano także, iż skoro „brak gwarancji poszanowania praw osoby ściganej uważny jest za przeszkodę ekstradycyjną, to i Decyzja ramowa nie stoi na przeszkodzie odwołaniu się w państwie wykonania nakazu do przyjętych w tym państwie norm konstytucyjnych w celu uzasadnienia odmowy wykonania ENA”⁴². Nadto podnoszono, że art. 1 ust. 3 DRENA obliguje Pczł do tego, by badać za każdym razem, gdy chodzi o rozstrzygnięcie w przedmiocie wykonania ENA, czy państwo

³⁶ K. Lenaerts, E.E. De Smijter, *A „Bill of Rights” for the European Union*, “Common Market Law Review” 2001, nr 38, s. 294.

³⁷ A. Wróbel, *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 1388.

³⁸ Wyrok TS w sprawie *Melloni*..., par. 60.

³⁹ S. Alegre, M. Leaf, *Mutual recognition in European Judicial Cooperation: A step too far too soon? Case Study – the European Arrest Warrant*, “European Law Journal” 2004, vol. 10, nr 2, s. 200–217.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 205–210.

⁴¹ A. Gajda, *Ochrona praw podstawowych jednostki w procesie harmonizacji prawa karnego procesowego w Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011, s. 354–355; A. Gajda, *Europejski nakaz aresztowania a ochrona praw jednostki*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2007, nr 7, s. 26.

⁴² P. Hofmański, *Konstytucyjne problemy europejskiego nakazu aresztowania*, [w:] P. Hofmański (red.), *Europejski nakaz aresztowania w teorii i praktyce państw członkowskich*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008, s. 77–78 i przytoczona tam literatura.

członkowskie jego wydania przestrzega praw procesowych⁴³. Co więcej, podkreśla się, iż sama zasada wzajemnego zaufania nie może być traktowana jako bezwyjątkowa. Jak stwierdza P. Straszczyk, „nie może ona w żadnym razie tłumaczyć naruszeń prawa do rzetelnego procesu przed sądem państwa pochodzenia”⁴⁴.

Z kolei W. Hermeliński wywodził prawo do powołania się przez jednostkę na art. 604 § 1 pkt 5 Kodeksu postępowania karnego (dalej: k.p.k.)⁴⁵, (w odniesieniu do ekstradycji) z art. 1 EKPC, który obliguje państwa–strony do poszanowania praw z niej wynikających⁴⁶. Utrzymywał, że wydanie osoby objętej takim postępowaniem, w przypadku gdy istnieje „realne prawdopodobieństwo” np. pozbawienia jej prawa do niezawisłego sądu, mogłoby się wiązać z naruszeniem art. 3, 5, 6 czy 8 EKPC⁴⁷.

Ponadto wskazuje się, iż wiele Pczł na podstawie art. 1 ust. 3 DRENA i jej motywu 12 wprowadziły do krajowych regulacji jako nadprogramową przesłankę odmowy wykonania ENA – naruszenie praw podstawowych⁴⁸. Tytułem przykładu wymienia się np. Wielką Brytanię czy Grecję.

Niewątpliwie warto przywołać orzeczenie niemieckiego sądu konstytucyjnego w sprawie *R.*, który odmówił jego przekazania⁴⁹. *R.* został skazany w 1992 r. *in absentia* we Włoszech na 30 lat pozbawienia wolności. Został on aresztowany dopiero w 2014 r. w Niemczech na podstawie ENA. Włoski prokurator nie był w stanie stwierdzić, czy skarżący wiedział o procesie i czy był reprezentowany przez adwokata. Ponadto *R.* nie mógł w żadnym przypadku skorzystać z prawa do ponownego rozpatrzenia dowodów we Włoszech. W konsekwencji niemiecki sąd konstytucyjny stwierdził, iż przekazanie jest niedopuszczalne, gdyż może doprowadzić do naruszenia ludzkiej godności chronionej na mocy niemieckiej konstytucji⁵⁰. Warto także wskazać na pogląd wyrażony w orzecznictwie polskiego Sądu Najwyższego (dalej: SN) dotyczący ekstradycji. Zgodnie z tym rozstrzygnięciem już samo „prawdopodobieństwo” istnienia ryzyka, że osoby wydalone zostaną poddane nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu, powoduje, że ekstradycja jest prawnie niedopuszczalna⁵¹.

⁴³ A. Gajda, *Ochrona praw podstawowych jednostki...*, s. 354.

⁴⁴ P. Straszczyk, *Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń zagranicznych w sprawach karnych – teoria i praktyka*, „Przegląd Sądowy” 2014, nr 7–8, s. 148.

⁴⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555.

⁴⁶ W. Hermeliński, *Ekstradycja a prawa człowieka*, „Palestra” 2001, nr 1–2, s. 130.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ V. Mitsilegas, *The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in the EU*, „Common Market Law Review” 2006, nr 43, s. 1293.

⁴⁹ Wyrok FTK z dnia 15 grudnia 2015 r. nr skargi 2 BvR 2735/14, ECLI:DE:BVerfG:2015:rs20151215.2bvr273514 http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2015/12/rs20151215_2bvr273514en.html [dostęp 22.02.2018 r.], wersja angielska.

⁵⁰ Szerzej zob. np. J. Nowag, *EU Law, Constitutional Identity, and Human Dignity: a Toxic Mix? Bundesverfassungsgericht: Mr R.*, „Common Market Law Review” 2016, nr 53, s. 1441–1453.

⁵¹ Postanowienie SN z dnia 29 lipca 1997 r. (II KKN 313/97), OSNKW 1997, nr 9–10, poz. 85. Niniejsza sprawa dotyczyła ekstradycji dwóch chińskich obywateli do Chińskiej Republiki Ludowej. W sprawie tej za możliwe do podnoszenia dowody uznano m.in. pisma i raporty Amnesty International, chociaż jak

4. Możliwość odmowy wykonania ENA – niekiedy niesłuszne poglądy TS

W przeciągu wielu lat funkcjonowania mechanizmu ENA TS zdążył wypracować ugruntowaną linię orzecniczą. Stwierdzał on, iż katalog przesłanek umożliwiający odmowę wykonania ENA ma charakter zamknięty, w związku z czym odmowa taka jest możliwa wyłącznie w przypadku wystąpienia obligatoryjnych bądź fakultatywnych przesłanek odmowy⁵².

Prawdą jest, iż TS zgadzał się na sformułowanie dodatkowej przesłanki odmowy wykonania ENA – o charakterze formalnym – np. w sprawie *Bob-Dogi*. Ponadto można odnaleźć wyroki, w których dokonywał on interpretacji postanowień DRENA w taki sposób, iż okazywało się, że sąd może zastosować fakultatywną przesłankę odmowy wykonania (*Dworzecki*⁵³). Jednak w takich przypadkach, co do zasady, przypominał on sądowi krajowemu czy wręcz go zobowiązywał do tego, by ten uprzednio zwrócił się do organu wydającego ENA bądź o udzielenie uzupełniających informacji czy gwarancji, bądź o konwalidację popełnionego błędu. Przykładowo w sprawie *Dworzecki* TS stwierdził, iż sąd odsyłający nie musi automatycznie odmówić wykonania ENA z powodu nieprawidłowego poinformowania poszukiwanego o rozprawie wskutek czego został on skazany pod swoją nieobecność. Przy ustaleniu bowiem, czy zainteresowany otrzymał rzeczywiście zawiadomienie o rozprawie, sąd powinien zbadać inne okoliczności. Trybunał odwołał się m.in. do zachowania samego zainteresowanego czy okoliczności, iż niestawiennictwo miało na celu umyślne uchylenie się od obecności na rozprawie⁵⁴. Zatem sąd wykonujący ENA ma wręcz obowiązek zwrócenia się do organów sądowych, które wydały ENA, o przekazanie pomocniczych informacji, które pozwalałyby określić, czy wezwanie i informacja o toczącym się postępowaniu zostały prawidłowo doręczone zainteresowanemu⁵⁵. Z kolei w sprawie *Bob-Dogi* TS wskazał, iż sąd państwa wykonania ENA powinien zwrócić się zgodnie z art. 15 ust. 2 DRENA do wydającego ENA organu o „bezzwłoczne uzupełnienie wskazanych w nakazie informacji, co pozwoli mu na zbadanie kwestii, czy [...] krajowy nakaz aresztowania, [...] faktycznie nie został wydany”⁵⁶.

wskazał SN: „zdaniem Sądu Apelacyjnego, choć generalnie [raporty te – przyp. autora] zasługują na wiarę, to nie mogą odnosić się do wszystkich potencjalnych postępowań karnych prowadzonych w Chińskiej Republice Ludowej”.

⁵² Art. 3, 4 oraz 4a DRENA; zob. np. wyrok TS w sprawie *Melloni*....; wyrok TS z dnia 30 maja 2013 r. w sprawie C-168/13 PPU, *Jeremy F*, ECLI:UE:C:2013:358; wyrok TS z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie C-396/11 *Ciprian Vasil Radu*, ECLI:EU:C:2013:39; wyrok TS z dnia 10 listopada 2016 r. w sprawie C-453/16 PPU *Halilow Ibrahim Özçelik*, ECLI:EU:C:2016:860.

⁵³ Wyrok TS z dnia 24 maja 2016 r. w sprawie C-108/16 PPU *Paweł Dworzecki*, ECLI:EU:C:2016:346.

⁵⁴ *Ibidem*, par. 51 i 53.

⁵⁵ P. Kobes, *Glosa do wyroku TS z dnia 24 maja 2016 r., C-108/16 PPU*, Lex/el.2016.

⁵⁶ Wyrok TS z dnia 1 czerwca 2016 r. w sprawie C-241/15 *Niculăie Aurel Bob-Dogi*, ECLI:EU:C:2016:385, par. 65.

Wydaje się zatem, że prymat powinna wieść zasada wzajemnego zaufania i enumeratywny katalog przesłanek umożliwiający odmowę wykonania ENA. Niewątpliwie jednak orzeczenia wydane w tych sprawach wypada ocenić pozytywnie. Przede wszystkim z tej przyczyny, że TS zezwolił Pczł na odmowę wydania ENA z uwagi na pewne formalne uchybienia. Niestety nie można w żadnym razie wywnioskować z tych wyroków ogólnego prawa do odmowy wykonania ENA ze względu na naruszenie prawa do skutecznej ochrony sądowej, które miałyby ewentualnie miejsce w państwie wydania ENA.

Z drugiej jednak strony wskazuje się, iż orzeczenia te, łącznie ze sprawami dotyczącymi interpretacji pojęcia organu sądowego (m.in. *Półtorak*⁵⁷), dają sądom wykonującym ENA pewne dodatkowe uprawnienia do badania, czy prawa osoby poszukiwanej są w odpowiednim stopniu zapewnione⁵⁸. To z kolei powoduje, iż zasada wzajemnego zaufania nie powinna być już stosowana automatycznie⁵⁹.

4.1. Prawo do sądu niezawisłego i bezstronnego – niezrozumiały pogląd TS

W dwóch orzeczeniach (sprawy: *Półtorak* oraz *Kovalkovas*⁶⁰) dotyczących wykładni pojęcia „organu sądowego” i „orzeczenia sądowego” w rozumieniu DRENA, TS skonstatował, iż nie można zaliczyć do tych pojęć ani policji, ani ministra sprawiedliwości. W konsekwencji orzekł on, iż „wyłącznie europejskie nakazy aresztowania w rozumieniu art. 1 ust. 1 decyzji ramowej powinny być wykonywane zgodnie z przepisami rzeczony decyzji”⁶¹. Trybunał nie stwierdził wprost prawa do odmowy wykonania ENA w takiej sytuacji. Jednakże dokonując interpretacji całości rozważań TS zawartych w tychże judykatach, należy stwierdzić, iż organ sądowy został wyposażony w kompetencję do odmowy wykonania ENA z powodu tego, że nie wydał go odpowiedni organ sądowy w rozumieniu DRENA. Co zaskakujące, TS nie nałożył na sąd wykonujący ENA obowiązku zwrócenia się o dodatkowe informacje na podstawie art. 15 DRENA do sądu wydającego. Nie odwołał się również w tych wyrokach ani do postanowień KPP, ani EKPC. Stwierdził jednak iż, wymóg wydania ENA przez organ sądowy zapewnia poszanowanie pewnych gwarancji procesowych, czego nie zapewnia minister czy policja. Wydaje się zatem, że w tym przypadku TS niejako „skrycie” akcentował problem ewentualnego naruszenia praw podstawowych. Jednak w sentencji wyroku nie sformułował on ogólnej przesłanki możliwości odmowy wykonania ENA ze

⁵⁷ Wyrok TS z dnia 10 listopada 2016 r. w sprawie C-452/16 PPU *Krzysztof Marek Półtorak*, ECLI:EU:2016:858.

⁵⁸ T. van den Brink, *Horizontal federalism, mutual recognition and the balance between harmonization, home State control and host state autonomy*, “European Papers” 2016, Vol. 1, nr 3, s. 936.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 936.

⁶⁰ Wyrok TS z dnia 10 listopada 2016 r. w sprawie C-477/16 *Ruslan Kovalkovas*, ECLI:EU:C:2016:861.

⁶¹ Wyrok TS w sprawie *Półtorak*..., par. 28; wyrok TS w sprawie *Kovalkovas*..., par. 29.

względu na naruszenie prawa do skutecznej ochrony sądowej, skupiając się jedynie na wymaganiach samej DRENA.

Negatywnej ocenie wypada poddać rozstrzygnięcie TS ze sprawy *Özçelik*. Sprawa ta dotyczyła ENA wydanego przez sąd, opartego jedynie na krajowym nakazie aresztowania wydanego przez prokuratora. Jednakże rozważania TS dotyczące uznania organu prokuratorskiego za niezawisły i bezstronny budzą wątpliwości. Godzi się także zaznaczyć, iż *prima facie* wydaje się, iż wyrok dotyczy wyłącznie interpretacji art. 8 ust. 1 lit. c) DRENA. Wszak cały tok rozumowania TS i poczynione przezeń uwagi skłaniają do wniosku, że również prokurator został uznany za organ sądowy w rozumieniu omawianej decyzji, biorąc pod uwagę względy częściowo „ukrytej” wykładni, także art. 6 ust. 1 DRENA⁶².

Oczywiste jest, że w UE występuje wiele różnych systemów procedury karnej. Podyktowane jest to faktem, iż UE dysponuje „wielopoziomową konstytucją” składającą się z ustaw zasadniczych Pczł oraz „constitutional body traktatów stanowiących i innych aktów, jak między innymi Karty praw podstawowych”⁶³. Każdy z systemów prawnych Pczł wyznacza więc w różnym stopniu pozycję prawną prokuratorów. W następstwie tego w jednym Pczł prokuratura będzie podlegała władzy wykonawczej (np. obecnie w Polsce), w innych będzie od tego organu niezależna. We Włoszech np. prokuratorzy podporządkowani są Najwyższej Radzie Sądownictwa, a włoska konstytucja wyraźnie włącza prokuraturę do struktury sądownictwa⁶⁴. Także sama włoska konstytucja zapewnia prokuratorom niezawisłość⁶⁵. W Finlandii natomiast Prokurator Generalny jest mianowany przez prezydenta, a do jego zadań należy m.in. nadzorowanie i zarządzanie prokuraturą⁶⁶. Chociaż formalnie prokuratura nie jest podległa rządowi, to jednak wskazuje się, iż to ten ostatni decyduje o finansowaniu tej instytucji⁶⁷. Na Węgrzech prokuratura pozostaje poza władzą wykonawczą, gdyż urząd prokuratora generalnego obsadzany

⁶² Trybunał powołał się na art. 6 ust. 1 DRENA tylko raz w całym toku rozważań, stwierdzając, iż pojęcie „organu sądowego» [...] oznacza organy uczestniczące w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości z wyłączeniem służb policji”, wyrok TS w sprawie *Özçelik*..., par. 32. Jednakże później niejako niejawnie odnosił się do tego artykułu. Szerzej zob. dalsze rozważania.

⁶³ R. Grzeszczak, *Wielość roszczeń do władzy konstytucyjnej – czyli o stosunku prawa UE do międzynarodowego porządku prawnego*, http://robertgrzeszczak.bio.wpia.uw.edu.pl/files/2012/10/Konstytucjonalizacja-UE_ksiega-dla-prof.-Dynii-Rzeszow-kopia.pdf [dostęp 22.02.2018 r.].

⁶⁴ *Nie ma jednego modelu prokuratury na świecie*, <http://www.kancelaria.lex.pl/czytaj/-/artykul/nie-ma-jednego-modelu-prokuratury-na-swiecie> [dostęp 22.02.2018 r.], o Włoszech: S. Wysocka.

⁶⁵ Art. 108 włoskiej Ustawy Zasadniczej, *Konstytucja Włoch*, Z. Witkowski (tłum.), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wlochy.html> [dostęp 22.02.2018 r.].

⁶⁶ A. Dragan, D. Korzeniowska, A. Krasnowolski, *Organy ochrony prawnej w wybranych krajach Unii Europejskiej*, Kancelaria Senatu, Warszawa 2011, s. 10, <http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/18/plik/ot-598.pdf> [dostęp 22.02.2018 r.].

⁶⁷ *Ibidem*

jest przez parlament⁶⁸. Podnosi się jednak, iż prokuratura węgierska jest zależna od parlamentu, a władza wykonawcza ma tylko mniejszy wpływ na tę strukturę⁶⁹. Tymczasem do podstawowych zasad demokratycznego państwa prawnego i rządów prawa należy istnienie – niezależnego i zabezpieczonego przed wpływami władzy wykonawczej i ustawodawczej – wymiaru sprawiedliwości⁷⁰. Co więcej nowa węgierska konstytucja⁷¹, w zakresie uregulowania działalności prokuratury, może budzić niepokój. Zastrzeżenia do art. 29 węgierskiej Ustawy Zasadniczej wyraziła w swojej opinii Komisja Wenecka (dalej: KW)⁷². Uwagi te dotyczyły m.in. tego, że nowa konstytucja jest bardzo lakoniczna w odniesieniu do statusu prokuratury i ogranicza się jedynie do pewnych proceduralnych uregulowań, np. dotyczących sposobu wybierania prokuratury generalnego przez parlament⁷³. Prócz tego wyrażono zastrzeżenie co do zapisu, który zakłada, że: „Zgodnie z ustawą Prokurator Generalny i prokuratura: [...] sprawują nadzór nad zgodnym z prawem wymierzaniem kary”⁷⁴. W odpowiedzi na ten przepis KW jasno stwierdziła, iż gwarantowanie ochrony praw człowieka nie należy do właściwej sfery prokuratury oraz że sfera ta należy w większym stopniu do ombudsmána niż do tej ostatniej⁷⁵.

Prawo do sądu niezawisłego i bezstronnego wynika z art. 6 EKPC i jej art. 5. Co prawda art. 5 nie odnosi się do sądu bezstronnego i niezawisłego jednakże ETPC wyraźnie stwierdzał, że również w tym przypadku organ sądowy powinien cechować się niezależnością od władzy wykonawczej (niezawisłość) oraz bezstronnością – od stron w sprawie⁷⁶. Wprawdzie do postępowania w przedmiocie wydania czy wykonania ENA nie ma zastosowania reżim prawny wynikający z art. 6 EKPC⁷⁷, nie zmienia to jednak

⁶⁸ A. Łukasiewicz, *Prawo o prokuraturze według PiS – szczegóły zmian*, „Rzeczpospolita” 2016, <http://www.rp.pl/Prokuratorzy/301139866-Prawo-o-prokuraturze-wedlug-PiS---szczegoly-zmian.html#ap-1> [dostęp 22.02.2018 r.].

⁶⁹ K. Kijowski, *Pozycja prawno-ustrojowa prokuratury w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 4, s. 133–134 i przytoczona tam literatura.

⁷⁰ M. Wyrzykowski, *Europejski standard rule of law (tezy; materiał wstępny, przedkonferencyjny)*, [w:] *XVIII Konferencja WPIA UW. Prawne problemy i wyzwania Unii Europejskiej*, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2017.

⁷¹ *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, J. Snopek (tłum.), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, Ustawa Zasadnicza Węgier z dnia 25. kwietnia 2011 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wegry2011.html> [dostęp 22.02.2018 r.].

⁷² Opinia Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez prawo (Komisja Wenecka) z 20 czerwca 2011 r., nr 621/2011, *Opinion on the constitution of Hungary*, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2011\)016-E.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2011)016-E.aspx) [dostęp 22.02.2018 r.].

⁷³ *Ibidem*, par. 113.

⁷⁴ Art. 29 ust. 2 lit. c) Konstytucji węgierskiej.

⁷⁵ Opinia Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji..., par. 17.

⁷⁶ Wyrok ETPC z dnia 27 czerwca 1968 r. w sprawie nr 1936/63 *Neumeister p. Austrii*, par. 24; wyrok ETPC z dnia 26 września 2002 r. w sprawie nr 28212/95 *Benjamin i Wilson p. Zjednoczonemu Królestwu*, par. 33.

⁷⁷ C.P. Kłak, *Standard rzetelnego postępowania sądowego w sprawie karnej a Europejski Nakaz Aresztowania – uwagi na tle Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego”, vol. X, A.D. MMXII, s. 189.

faktu, że postępowanie to nie musi spełniać pewnych podstawowych nieodzownych gwarancji rzetelnego procesu⁷⁸. Choć ETPC uznaje, że art. 6 EKPC nie ma zastosowania w procedurze ekstradycyjnej, to w niektórych szczególnych przypadkach dopuszcza w tym zakresie wyjątki⁷⁹. Przykładowo w decyzji w sprawie *Stapleton*⁸⁰ stwierdził on, iż w nadzwyczajnych wypadkach może w odniesieniu do decyzji o ekstradycji dojść do naruszenia art. 6 EKPC. Nastąpi to w sytuacji, gdy osoba poniosła lub następuje ryzyko poniesienia w danym państwie rażącego „zaprzeczenia” prawa do rzetelnego procesu. Z kolei za takie zaprzeczenie ETPC uznaje m.in. brak dostępu do możliwości skontrolowania decyzji o tymczasowym aresztowaniu przez bezstronny i niezawisły sąd⁸¹. Niezależnie od tego, czy przyjmimy za słuszny pogląd, który zakłada objęcie osoby, której dotyczy procedura ENA, ochroną wynikającą z art. 5 ust. 3 EKPC⁸² bądź z art. 5 ust. 4 EKPC⁸³, należy skonstatować, iż ENA powinien zostać wydany jak również wykonany przez organ sądowy charakteryzujący się powyższymi przymiotami. Sam TS orzekł przecież, iż procedura przekazywania osób musi być poddana kontroli sądowej, aby mogła być uznana za zgodną z art. 47 KPP⁸⁴.

Należy zatem rozważyć, co faktycznie powinien oznaczać użyty w DRENA termin organ sądowy. Jest to istotne z punktu widzenia innych sądów krajowych. To one bowiem, rozstrzygając zgodnie z zasadą wzajemnego zaufania o możliwości wydania, decydują, czy osoba poszukiwana na podstawie ENA ma zapewnione podstawowe prawa. Co więcej, jako jedną z cech zasady wzajemnego uznawania orzeczeń wskazuje się niezawisłość sędziów i niezależność sądów⁸⁵. Podnosi się, iż ma to niewątpliwie znaczenie wobec niechęci do uznawania orzeczeń wydanych w innych PcZł oraz w związku z tym, że to na sądy krajowe nałożony jest obowiązek wypełniania gwarancji określonych przez prawo unijne⁸⁶.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 187.

⁷⁹ A. Demenko, *Prawo do obrony formalnej w transgranicznym postępowaniu karnym w Unii Europejskiej*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 81.

⁸⁰ Decyzja ETPC z dnia 4 maja 2010 r. w sprawie nr 56588/07 *Robert Stapleton p. Irlandii*, par. 26 (sprawa dotyczyła naruszenia przez państwo członkowskie prawa do rzetelnego procesu w związku z procedurą ENA).

⁸¹ Decyzja ETPC z dnia 20 lutego 2007 r. w sprawie nr 35865/03 *Mohammed Ali Hassan Al-Moayad p. Niemcom*, par. 101.

⁸² A. Górski, A. Sakowicz, *Komentarz do Decyzji Ramowej Rady Unii Europejskiej w sprawie Europejskiego Nakazu Aresztowania*, [w:] E. Zielińska (red.), *Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie. Dokumenty karne. cz. 2*, Oficyna Naukowa, Warszawa, 2005, http://www.asser.nl/upload/euowarrant-webroot/documents/cms_eaw_334_1_KOMENTARZ%20DO%20DECYZJI%20RAMOWEJ%20RA1.pdf [dostęp 22.02.2018 r.], s. 20.

⁸³ A. Wróbel, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Komentarz do art. 5, nb 91*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom I*, C.H. Beck, 2010, Legalis.

⁸⁴ Wyrok TS w sprawie *Jeremy F...*, par. 45–47.

⁸⁵ S. Buczman, *Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń między państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Etapy kształtowania, zakresy funkcjonowania i podstawowe cechy*, „*Ius Novum*” 2009, nr 2, s. 75.

⁸⁶ *Ibidem*, s. 75.

Według niektórych autorów pojęcie organ sądowy, stosując wykładnię językową, oznacza wyłącznie sądy oraz samych sędziów⁸⁷. Wskazuje się, iż niektóre Pczł zdecydowanie wyszły poza granice wykładni językowej – w konsekwencji włączając do tego pojęcia również ministrów sprawiedliwości czy prokuratorów⁸⁸. Takie podejście niektórych Pczł uważa się z kolei za sprzeczne z założeniami samej DRENA. Przede wszystkim z uwagi na nieosiągnięcie jej celu przez to, że ENA wydał inny niż sąd organ (dodatkowo zgodnie z tym poglądem taka sytuacja pozostaje w sprzeczności z dawnym art. 34 ust. 2 TUE)⁸⁹. Ponadto W. Sokolewicz stwierdził, że „w wypadku «przekazania» stronami postępowania są bezpośrednio niezależne sądy państw członkowskich w ramach procedury wzajemnego uznawania i wykonywania wydawanych przez nie postanowień”⁹⁰. Natomiast C. Tomuschat uważa, że z samej istoty procedury wydawania osób w trybie ENA i literalnej wykładni pojęcia organu sądowego wynika wyeliminowanie czynnika politycznego z tego mechanizmu⁹¹. W konsekwencji twierdzi on, że jedynym organem uprawnionym do rozstrzygania w przedmiocie ENA jest sąd⁹².

Odmienne poglądy przedstawił np. L. Klimek, według którego organami właściwymi w procedurze przekazania są zarówno prokuratorzy, jak i sędziowie, wyłączając jedynie z zakresu pojęcia „organu sądowego” ministra sprawiedliwości⁹³.

W tym miejscu należy *ad extremum* odnieść się do orzecznictwa ETPC, które określiło przymioty podmiotów, mogące być uznane za niezależne i bezstronne. Jak już zostało wcześniej wspomniane, należy się odwołać tutaj przede wszystkim do orzecznictwa dotyczącego art. 5 EKPC. Trzeba zatem skonkludować, czy prokurator w świetle orzecznictwa ETPC może zostać uznany za sąd lub „innego urzędnika uprawnionego przez ustawę do wykonywania władzy sądowej”, a jego decyzje za orzeczenie sądowe.

W wyroku w sprawie *Niedbala* ETPC stwierdził, że wymóg niezależności oznacza brak relacji zarówno z władzą wykonawczą, jak i ze stronami postępowania⁹⁴. To z kolei

⁸⁷ A. Sakowicz, *Wydanie europejskiego nakazu aresztowania*, [w:] P. Hofmański (red.), *Europejski nakaz aresztowania w teorii i praktyce państw członkowskich*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008, s. 109; A. Górski, A. Sakowicz, *Europejski nakaz aresztowania – nowy instrument Unii Europejskiej w walce z przestępczością*, „Edukacja Prawnicza” 2004, nr 4, s. 2, Legalis; zob. także R. Grzeszczak, M. Krajewski, *Pojęcie „sąd” w świetle przepisów art. 47 KPP oraz art. 267 TFUE*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2014, nr 6, s. 3–16.

⁸⁸ A. Sakowicz, *Wydanie europejskiego...*, s. 109.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 109–110.

⁹⁰ Opinia powołana w wyroku TK z dnia 27 kwietnia 2005 r. (P 1/05), Dz. U. z 2005 r. Nr 77, poz. 680; a także J. Hołub, *Europejski nakaz aresztowania*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2009, nr 1, s. 132; W. Sokolewicz, *Opinia prawna o projekcie – datowanym 24 czerwca 2003 roku – ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, sporządzona 3 lipca 2003 roku, www.sejm.gov.pl.

⁹¹ C. Tomuschat, *Inconsistencies – The German Federal Constitutional Court on the European Arrest Warrant*, “European Constitutional Law Review” 2006, vol. 2, s. 224.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ L. Klimek, *European Arrest Warrant*, Springer International Publishing, Switzerland 2015, s. 79.

⁹⁴ Wyrok ETPC z dnia 4 lipca 2000 r. w sprawie nr 27915/95 *Niedbala p. Polsce*, par. 49.

powoduje, iż późniejsza możliwość występowania w postępowaniu karnym w charakterze oskarżyciela publicznego może podawać w wątpliwość jego bezstronność i niezależność⁹⁵. Dodatkowo ETPC stwierdził, iż okoliczność wypełniania przez prokuratorów roli strażników interesu publicznego nie może powodować, iż zostaje im nadany status sądowy, a możliwość późniejszego występowania w danym postępowaniu w charakterze oskarżyciela nie gwarantuje możliwości uznania ich za organy niezależne⁹⁶.

Kolejne wątpliwości mogą budzić dwa stwierdzenia TS odnośnie do uznania prokuratury za organ sądowy. Trybunał stwierdził bowiem, iż „zatwierdzenie krajowego nakazu aresztowania przez prokuratora daje [...] pewność, że [...] ENA [...] opiera się na orzeczeniu, któr[e] podlegało kontroli sądowej”⁹⁷. Natomiast dalej TS stwierdził, iż „pojęcie «organu sądowego» należy rozumieć w ten sposób, że oznacza ono organy uczestniczące w sprawowaniu w państwach członkowskich wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych, z wyłączeniem służb policji [...]”. Należy pamiętać, iż działalność prokuratora jest głównie nakierowana na wykrywanie i ściganie przestępstw oraz oznacza, że jest on związany zasadą legalizmu, zgodnie z którą jest on obowiązany ścigać każde przestępstwo. To powoduje, iż (np. zgodnie z art. 10 k.p.k.) nie może on zaprzestać ścigania z powodów oportunistycznych⁹⁸.

Dodatkowo związanie prokuratora zasadą legalizmu wydaje się niweczyć najnowsze postulaty odnoszące się do potrzeby badania wydania ENA w oparciu o zasadę proporcjonalności. W ostatnich latach przetoczyła się bowiem dyskusja na temat tego, czy ENA nie jest wydawany w sprawach błahych, które nie powinny być objęte ściganiem w tym trybie⁹⁹. Między innymi S. Peers podaje przykład wydania ENA za sprawcami czynów w postaci kradzieży prosiaka czy kradzieży piwa podczas domowej zabawy¹⁰⁰. Wskazuje się, iż polski ustawodawca w art. 607b k.p.k., poprzez użycie nieostrego pojęcia, dał wyraz odejścia od zasady legalizmu¹⁰¹. Sama Rada UE w swoich konkluzjach (które oczywiście nie są prawnie wiążące) postulowała, iż ze względu na skutki, jakie może wywołać przekazanie w trybie ENA, odpowiedni organ sądowy powinien „[...] przed podjęciem decyzji o wydaniu nakazu rozpatrzyć proporcjonal-

⁹⁵ *Ibidem*, par. 49.

⁹⁶ Wyrok ETPC z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie nr 34611/97 *Dacewicz p. Polsce*, par. 21; wyrok ETPC w sprawie *Niedbala...*, par. 53–54.

⁹⁷ Wyrok TS w sprawie *Özçelik...*, par. 36.

⁹⁸ R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny: Część ogólna*, wyd. 7, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, s. 68.

⁹⁹ T. Ostropolski, *Zasada proporcjonalności a europejski nakaz aresztowania*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2013, nr 3, s. 14; A. Demenko, *op. cit.*, s. 147 i n.

¹⁰⁰ S. Peers, *Human Rights and the European Arrest Warrant: Has the ECJ turned from poacher to gamekeeper?*, 12.11.2016 r., <http://eulawanalysis.blogspot.it/2016/11/human-rights-and-european-arrest.html> [dostęp 22.02.2018 r.].

¹⁰¹ *Komentarz do art. 607b*, [w:] S. Buczma, *Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych. Komentarz do Działu XIII KPK*, C.H. Beck, Warszawa 2016, nb 1, Legalis.

ność tego działania [...]”¹⁰². Również TS w wyroku w sprawie *Póltorak* stwierdził, iż przy ocenianiu spełnienia przesłanek do wydania ENA organ sądowy winien brać pod uwagę proporcjonalność zastosowania tego środka – również w przypadku wydanego już wyroku¹⁰³.

Także w polskim orzecznictwie można odnaleźć przykłady odmowy wykonania ENA z powołaniem się na wspomnianą zasadę. Przykładowo, Sąd Okręgowy we Wrocławiu orzekł o niezachowaniu przy wydawaniu ENA przez sąd węgierski wymogu proporcjonalności¹⁰⁴. Co ciekawe, sąd ten stwierdził, iż DRENA nie zawiera możliwości odmowy wykonania ENA w oparciu o zasadę proporcjonalności. Jednocześnie powołał się on na coroczne raporty KE, z których wynika, że instytucja ta stoi na stanowisku, iż wydanie ENA zgodnie z art. 2 ust. 2 DRENA „nigdy nie powinno być obligatoryjne”¹⁰⁵.

Widać więc, że decyzja o wydaniu ENA nie powinna być automatyczna, lecz każdorazowo winna podlegać kontroli sądowej. Jest to kolejny argument przemawiający za tym, by to sądy decydowały o wydaniu ENA, a nie organy policji, minister czy prokurator. Wskazuje się, iż również system węgierski oparty jest na zasadzie legalizmu¹⁰⁶. Postanowienia węgierskiej Ustawy Zasadniczej obliguje prokuraturę do: reprezentowania Węgier w wymierzaniu kary; ścigania przestępstw; występowania przeciwko czynom lub zaniechaniom niezgodnym z prawem; występowania jako oskarżyciel publiczny w postępowaniu sądowym¹⁰⁷. To wszystko może powodować trudności w ocenie bezstronności organu podczas wydawania ENA.

Na końcu rozważań dotyczących tego wyroku wypada wspomnieć o szeroko komentowanym w literaturze przedmiotu wyroku SN Wielkiej Brytanii w sprawie *Assan-*

¹⁰² *Konkluzje Rady w związku z działaniami następczymi w związku z zaleceniami zawartymi w sprawozdaniu końcowym dotyczącym czwartej rundy wzajemnych ocen pod kątem praktycznego stosowania europejskiego nakazu aresztowania*, 17195/1/10, Bruksela 17.12.2010, s. 14–15.

¹⁰³ Wyrok TS w sprawie *Póltorak*..., par. 50.

¹⁰⁴ Postanowienia Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 1 lutego 2013 r., (III Kop 16/13), [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155025000001506_III_Kop_000016_2013_Uz_2013-02-01_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155025000001506_III_Kop_000016_2013_Uz_2013-02-01_001) [dostęp 22.02.2018 r.].

¹⁰⁵ Przykładowo zob. także Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wdrażania od 2007 r. decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi, z 11.4.2011 r., KOM(2011) 175, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0175:FIN:pl:PDF> [dostęp 22.02.2018 r.], s. 8–9. Komisja Europejska stwierdziła, iż przed wydaniem ENA powinno się wziąć pod uwagę takie okoliczności jak np. „powagę przestępstwa; długość wyroku; inne istniejące alternatywne podejście, które mogłoby być mniej uciążliwe zarówno dla osoby poszukiwanej, jak i organu wykonującego nakaz; koszty czy korzyści wynikające z wykonania ENA”.

¹⁰⁶ L. Fazsi, *The right of the injured parties to represent themselves instead of being represented by a prosecutor in the Criminal procedure code of Hungary*, “Curentul Juridic, The Juridical Current, Le Courant Juridique” 2011, vol. 45 s. 141, <https://ideas.repec.org/a/pmu/cjurid/v45y2011p132-145.html> [dostęp 22.02.2018 r.].

¹⁰⁷ *Konstytucje państw Unii*..., art. 29.

ge, który uznał prokuratora za organ sądowy w rozumieniu DRENA¹⁰⁸. Przede wszystkim wypada wskazać, iż pełnomocnik Assange odwołał się do raportu Europejskiej Komisji Praw Człowieka w sprawie *Skoogström*¹⁰⁹. W raporcie tym stwierdzono, iż szwedzki prokurator nie może zostać uznany za sędziego, gdyż nie był on niezależny od stron w rozumieniu art. 5 EKPC¹¹⁰. Te wszystkie argumenty nie przekonały jednak brytyjskiego SN. Co więcej, podnosi się, że szwedzki prokurator jest związany zasadą legalizmu i nie ma możliwości władzy dyskrecyjnej, by decydować o ściganiu¹¹¹. To z kolei może stać w sprzeczności z zasadą proporcjonalności, która, jak zostało wykazane, również powinna być brana pod uwagę przy ocenie potrzeby wydania ENA.

Spodziewano się, iż sąd ten rozstrzygnie, iż pojęcie organu sądowego ogranicza się wyłącznie do „sądów, sędziów i trybunałów”¹¹². Niewątpliwie należy się zgodzić ze zdaniem odrębnym sędzi L. Hale, która po pierwsze stwierdziła, iż literalna wykładnia pojęcia organu sądowego obejmuje wyłącznie sądy¹¹³, a po drugie potwierdziła, iż objęcie prokuratora omawianym pojęciem stałoby w sprzeczności z art. 5 ust. 3 EKPC. W szczególności z uwagi na to, że prokuratora nie można uznać za niezależnego od stron postępowania, zwłaszcza gdy prowadzi on daną sprawę¹¹⁴.

Tok argumentacyjny TS pozwala uznać, że prokurator został uznany za organ sądowy. Wydaje się więc, że w przypadku tego rozstrzygnięcia TS dał pierwszeństwo zasadzie skuteczności prawa unijnego. Głównie dlatego, że TS był świadom, iż jak zostało wykazane, niektóre Pcż ustanowiły prokuraturę jako organ mogący wydawać ENA¹¹⁵. Zatem, w przypadku odmiennego rozstrzygnięcia zasada skuteczności mogłaby zostać zagrożona. Czyniąc to, TS nie uwzględnił w należyтым stopniu orzecznictwa ETPC odnoszącego się do konieczności zapewnienia, by pojęcie organ sądowy oznaczał wyłącznie sądy oraz samych sędziów.

¹⁰⁸ Wyrok SN Wielkiej Brytanii z dnia 30 maja 2012 r. *Assange (Appellant) v. The Swedish Prosecution Authority (Respondent)* 2012 UKSC 22, On appeal from: [2011] EWCA Civ 2849 <http://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2012/22.html> [dostęp 22.02.2018 r.]. Ze względu na ramy niniejszej pracy autor skupi się wyłącznie na aspekcie uznania prokuratora za organ sądowy. Szerzej o wyroku zob. np. V. Fikfak, *The Meaning of Judicial Authority after Assange*, “Law Quarterly Review, University of Cambridge of Law Research Paper” 2015, nr 46, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2616397 [dostęp 22.02.2018 r.].

¹⁰⁹ Report of the Commission z 15.07.1983 r. nr 8582/79 *Owe Skoogström p. Szwecji*, par. 76 i n.

¹¹⁰ Wyrok SN Wielkiej Brytanii w sprawie *Assange...*, par. 146.

¹¹¹ P. Asp, *The Prosecutor in Swedish Law*, “Crime And Justice” 2012, Vol. 41, No. 1, s. 153.

¹¹² C. Harris, K. Kakkaiyadi, *Treaty Interpretation before the Supreme Court*, “Cambridge Journal of International and Comparative Law” 2013, Vol. 2, Issue 1, s. 117.

¹¹³ Wyrok SN Wielkiej Brytanii w sprawie *Assange...*, par. 192.

¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁵ Zob. np. orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Katowicach, który stwierdził, iż estoński prokurator stanowi organ sądowy na gruncie art. 6 ust. 1 DRENA: postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 grudnia 2011 r., II AKz 811/11, LEX nr 1129791, czy postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 5 lutego 2016 r., II AKz 19/16, Legalis nr 1408983, w którym przyjęto, iż prokurator litewski jest również organem władnym do wydania ENA.

Podsumowanie

Jak zostało wykazane, stanowisko TS w zakresie konieczności zapewnienia odpowiedniego poziomu prawa do skutecznej ochrony sądowej może budzić wątpliwości. W szczególności, gdy uwzględni się omówione na początku rozważań poglądy doktryny dotyczące interpretacji art. 53 KPP oraz odnoszące się do konieczności zapewnienia relevantnych elementów prawa do skutecznej ochrony sądowej. Zasadne zatem staje się podjęcie analizy pozostałych orzeczeń TS, odnoszących się do omawianego problemu – co będzie przedmiotem II części niniejszego artykułu¹¹⁶.

Bibliografia

Źródła

- Decyzja ramowa Rady nr 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie Europejskiego Nakazu Aresztowania i procedury przekazywania osób między państwami członkowskimi, Dz. Urz. UE L 190/1 z 18.07.2002 r.
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 grudnia 2000 r., Dz. Urz. UE C 326/391 z 26.10.2012 r.
- Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 326 z 26 października 2012 r.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555.
- Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wdrażania od 2007 r. decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi, z 11.4.2011 r., KOM(2011) 175, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0175:FIN:pl:PDF> [dostęp 22.02.2018 r.].
- Konkluzje Rady w związku z działaniami następczymi w związku z zaleceniami zawartymi w sprawozdaniu końcowym dotyczącym czwartej rundy wzajemnych ocen pod kątem praktycznego stosowania europejskiego nakazu aresztowania*, 17195/1/10, Bruksela 17.12.2010.
- Wyrok TS z dnia 30 maja 2013 r. w sprawie C-168/13 PPU *Jeremy F*, ECLI:UE:C:2013:358.
- Wyrok TS z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie C-396/11 *Ciprian Vasil Radu*, ECLI:EU:C:2013:39.
- Wyrok TS z dnia 10 listopada 2016 r. w sprawie C-453/16 PPU *Halilow Ibrahim Özçelik*, ECLI:EU:C:2016:860.
- Wyrok TS z dnia 24 maja 2016 r. w sprawie C-108/16 PPU *Paweł Dworzecki*, ECLI:EU:C:2016:346.
- Wyrok TS z dnia 1 czerwca 2016 r. w sprawie C-241/15 *Niculaie Aurel Bob-Dogi*, ECLI:EU:C:2016:385.

¹¹⁶ Druga część niniejszego artykułu ukaże się w kolejnym numerze „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis”.

- Wyrok TS z dnia 10 listopada 2016 r. w sprawie C-452/16 PPU *Krzysztof Marek Póltorak*, ECLI:EU:2016:858.
- Wyrok TS z dnia 10 listopada 2016 r. w sprawie C-477/16 *Ruslan Kovalkovas*, ECLI:EU:C:2016:861.
- Wyrok TS z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie C-399/11 *Stefano Melloni p. Ministerio Fiscal*, ECLI:EU:C:2013:107.
- Opinia rzecznika generalnego z dnia 30 kwietnia 2015 r. w sprawie C-61/14 *Orizzonte Salute – Studio Infermieristico Associato przeciwko Azienda Pubblica di Servizi alla persona „San Valentino” – Città di Levico Terme i in.*, ECLI:EU:C:2015:307.
- Wyrok ETPC z dnia 27 czerwca 1968 r. w sprawie nr 1936/63 *Neumeister p. Austrii*.
- Wyrok ETPC z dnia 26 września 2002 r. w sprawie nr 28212/95 *Benjamin i Wilson p. Zjednoczonemu Królestwu*.
- Decyzja ETPC z dnia 4 maja 2010 r. w sprawie nr 56588/07 *Robert Stapleton p. Irlandii*.
- Decyzja ETPC z dnia 20 lutego 2007 r. w sprawie nr 35865/03 *Mohammed Ali Hassan Al-Moayad p. Niemcom*.
- Wyrok ETPC z dnia 4 lipca 2000r., w sprawie nr 27915/95 *Niedbala p. Polsce*.
- Wyrok ETPC z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie nr 34611/97 *Dacewicz p. Polsce*.
- Report of the Commission z dnia 15 lipca 1983 r., nr 8582/79 *Owe Skoogström v. Szwecji*.
- Opinia Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez prawo (Komisja Wenecka) z dnia 20 czerwca 2011 r., nr 621/2011, *Opinion on the constitution of Hungary*, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2011\)016-E.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2011)016-E.aspx) [dostęp 22.02.2018 r.].
- Wyrok FTK z dnia 15 grudnia 2015 r., nr skargi 2 BvR 2735/14, ECLI:DE:BVerfG:2015:rs20151215.2bvr273514 http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2015/12/rs20151215_2bvr273514en.html [dostęp 22.02.2018 r.], wersja angielska.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 5 lutego 2016 r., sygn. akt II AKz 19/16, Legalis nr 1408983.
- Postanowienie SN z dnia 29 lipca 1997 r., II KKN 313/97, OSNKW 1997, nr 9-10, poz. 85.
- Postanowienia Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 1 lutego 2013 r., III Kop 16/13, [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155025000001506_III_Kop_000016_2013_Uz_2013-02-01_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155025000001506_III_Kop_000016_2013_Uz_2013-02-01_001) [dostęp 22.02.2018 r.].
- Wyrok SN Wielkiej Brytanii z dnia 30 maja 2012 r. *Assange (Appellant) v. The Swedish Prosecution Authority (Respondent)* 2012 UKSC 22, On appeal from: [2011] EWCA Civ 2849 <http://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2012/22.html> [dostęp 22.02.2018 r.].
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 grudnia 2011 r., II AKz 811/11, LEX nr 1129791.

Literatura

- Alegre S., Leaf M., *Mutual recognition in European Judicial Cooperation: A step too far too soon? Case Study – the European Arrest Warrant*, “European Law Journal” 2004, vol. 10, nr 2.
- Alexy R., *Teoria praw podstawowych*, tłum. B. Kwiatkowska, J. Zajadło, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2010.
- Asp P., *The Prosecutor in Swedish Law*, „Crime And Justice” 2012, Vol. 41, No. 1.

- Becker F., *Application of Community Law by Member State's Public Authorities: Between Autonomy and Effectiveness*, „Common Market Law Review” 2007, nr 44.
- Berramdane A., *Stosowanie Karty Praw Podstawowych UE przez sądy*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2016, nr 8, tłum. z jęz. francuskiego J. Seweryńska.
- Buczma S., *Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych. Komentarz do Działu XIII KPK*, Warszawa 2016, *Komentarz do art. 607b*, nb 1, Legalis.
- Buczma S., *Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń między państwami członkowskimi Unii Europejskiej, Etapy kształtowania, zakresy funkcjonowania i podstawowe cechy*, „Ius Novum” 2009, nr 2.
- Craig P., *The ECJ and Ultra Vires Action: A Conceptual Analysis*, „Common Market Law Review” 2011, nr 48.
- Demenko A., *Prawo do obrony formalnej w transgranicznym postępowaniu karnym w Unii Europejskiej*, Warszawa 2013.
- Dragan A., Korzeniowska D., Krasnowolski A., *Organy ochrony prawnej w wybranych krajach Unii Europejskiej*, Kancelaria Senatu, Warszawa 2011, <http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/18/plik/ot-598.pdf> [dostęp 22.02.2018 r.].
- Dworkin R., *A Matter of Principle*, Harvard University Press Cambridge, Massachusetts and London, England, Oxford 1986.
- Fazi L., *The right of the injured parties to represent themselves instead of being represented by a prosecutor in the Criminal procedure code of Hungary*, „Curentulu Juridic”, <https://ideas.repec.org/a/pmu/cjurid/v45y2011p132-145.html> [dostęp 22.02.2018 r.].
- Fikfak V., *The Meaning of Judicial Authority after Assange*, Law Quarterly Review 2015, „University of Cambridge of Law Research Paper” 2015, nr 46 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2616397 [dostęp 22.02.2018 r.].
- Gajda A., *Europejski nakaz aresztowania a ochrona praw jednostki*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2007, nr 7.
- Gajda A., *Ochrona praw podstawowych jednostki w procesie harmonizacji prawa karnego procesowego w Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
- Górski A., Sakowicz A., *Europejski nakaz aresztowania – nowy instrument Unii Europejskiej w walce z przestępczością*, „Edukacja Prawnicza” 2004, nr 4, s. 2, Legalis.
- Górski A., Sakowicz A., *Komentarz do Decyzji Ramowej Rady Unii Europejskiej w sprawie Europejskiego Nakazu Aresztowania*, [w:] E. Zielińska (red.), *Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie. Dokumenty karne. cz. 2*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2005, http://www.asser.nl/upload/euowarrant-webroot/documents/cms_eaw_334_1_KOMENTARZ%20DO%20DECYZJI%20RAMOWEJ%20RA1.pdf [dostęp 22.02.2018 r.].
- Grzeszczak R., *Federalizacja systemu Unii Europejskiej*, [w:] E. Piontek, K. Karasiewicz (red.), *Quo Vadis Europa III?*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2009.
- Grzeszczak R., *Wielość roszczeń do władzy konstytucyjnej – czyli o stosunku prawa UE do międzynarodowego porządku prawnego*, http://robertgrzeszczak.bio.wpia.uw.edu.pl/files/2012/10/Konstytucjonalizacja-UE_ksiega-dla-prof.-Dynii-Rzeszow-kopia.pdf [dostęp 22.02.2018 r.].
- Grzeszczak R., Krajewski M., *Pojęcie „sąd” w świetle przepisów art. 47 KPP oraz art. 267 TFUE*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2014, nr 6.

- Grzeszczak R., Szmigielski A., *Sądowe stosowanie Karty Praw Podstawowych UE w odniesieniu do państw członkowskich – refleksje na podstawie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości i praktyki sądów krajowych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 10.
- Harris C., Kakkaiyadi K., *Treaty Interpretation before the Supreme Court*, „Cambridge Journal of International and Comparative Law” 2013, Vol. 2, Issue 1.
- Hermeliński W., *Ekstradycja a prawa człowieka*, „Palestra” 2001, nr 1-2.
- Hofmański P., *Konstytucyjne problemy europejskiego nakazu aresztowania*, [w:] P. Hofmański (red.), *Europejski nakaz aresztowania w teorii i praktyce państw członkowskich*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008.
- Kijowski K., *Pozycja prawno-ustrojowa prokuratury w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 4.
- Klimek L., *European Arrest Warrant*, Springer International Publishing, Switzerland 2015.
- Kłak C.P., *Standard rzetelnego postępowania sądowego w sprawie karnej a Europejski Nakaz Aresztowania – uwagi na tle Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i Podstawowych Wolności*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego”, vol. X, A.D. MMXII.
- Kmieciak R., Skrętowicz E., *Proces karny: Część ogólna*, wyd. 7, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009.
- Kobes P., *Glosa do wyroku TS z dnia 24 maja 2016 r., C-108/16 PPU*, Lex/el. 2016.
- Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Snopek J. (tłum.), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, Ustawa Zasadnicza Węgier z dnia 25.04.2011 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wegry2011.html> [dostęp 22.02.2018 r.].
- Kordela M., *Zasady prawa jako normatywna postać wartości*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, nr 1.
- Kormmendijk J., *Is there light on the horizon? The distinction between “Rewe effectiveness” and the principle of effective judicial protection in Article 47 of the Charter after Orizzonte*, „Common Market Law Review” 2016, nr 53.
- Krajewski M., *Akt ustawodawczy o charakterze generalnym a prawo do skutecznej ochrony sądowej*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 6.
- Lenaerts K., De Smijter E.E., *A “Bill of Rights” for the European Union*, „Common Market Law Review” 2001, nr 38.
- Leszczyński L., *Zasady prawa – założenia podstawowe*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, vol. XXV.
- Lipiec S., *Zasada prawa do sądu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Konstytucji Federacji Rosyjskiej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2003/2004, Vol. L/LI.
- Miąsik D., *Zasada efektywności*, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, Tom I, wyd. 2, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- Mik C., *The Charter of Fundamental Rights: determinants of Protective Standards*, [w:] J. Barcz (red.), *Fundamental Rights Protection in The European Union*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Mitsilegas V., *The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in the EU*, „Common Market Law Review” 2006, nr 43.
- Nowag J., *EU Law, Constitutional Identity, and Human Dignity: a Toxic Mix? Bundesverfassungsgericht: Mr R*, „Common Market Law Review” 2016, nr 53.

- Ostropolski T., *Zasada proporcjonalności a europejski nakaz aresztowania*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2013, nr 3.
- Peers S., *Human Rights and the European Arrest Warrant: Has the ECJ turned from poacher to gamekeeper?*, 12.11.2016 r., <http://eulawanalysis.blogspot.it/2016/11/human-rights-and-european-arrest.html> [dostęp 22.02.2018 r.].
- Półtorak N., *Ochrona uprawnień wynikających z prawa Unii Europejskiej w postępowaniach krajowych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- Prechal S., Widdershoven R., *Redefining the Relationship between “Rewe-effectiveness” and Effective Judicial Protection*, „Review of European Administrative Law” 2011, Vol. 4.
- Sakowicz A., *Wydanie europejskiego nakazu aresztowania*, [w:] P. Hofmański (red.), *Europejski nakaz aresztowania w teorii i praktyce państw członkowskich*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008.
- Sarmiento D., *Who’s Afraid of the Charter? The Court of Justice, National Courts, and the new Framework of Fundamental Rights Protection in Europe*, „Common Market Law Review” 2013, nr 50.
- Sokolewicz W., *Opinia prawna o projekcie – datowanym 24 czerwca 2003 roku – ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego*, sporządzona 3 lipca 2003 roku, www.sejm.gov.pl – opinia powołana w wyroku TK z dnia 27 kwietnia 2005 r. (P 1/05), Dz. U. z 2005 r. Nr 77, poz. 680, a także w: J. Hołub, *Europejski nakaz aresztowania*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2009, nr 1.
- Straszczyk P., *Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń zagranicznych w sprawach karnych – teoria i praktyka*, „Przegląd Sądowy”, 2014, nr 7-8.
- Taborowski M., *Konsekwencje naruszenia prawa Unii Europejskiej przez sądy krajowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.
- Taborowski M., *Poziom ochrony praw podstawowych wynikający z Karty Praw Podstawowych UE jako przeszkoda dla przystąpienia Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 12.
- Tomuschat C., *Inconsistencies – The German Federal Constitutional Court on the European Arrest Warrant*, „European Constitutional Law Review” 2006, vol. 2.
- Wronkowska S., Zieliński M., Ziemiński Z., *Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1974.
- Van Den Brink T., *Horizontal federalism, mutual recognition and the balance between harmonization, home State control and host state autonomy*, „European Papers” 2016, Vol. 1, nr 3.
- Varga Z., *National Remedies in the Case of Violation of EU Law by Member State Courts*, „Common Market Law Review” 2017, nr 54.
- Konstytucja Włoch*, Witkowski Z. (tłum.), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wlochy.html> [dostęp 22.02.2018 r.].
- Wróbel A., *Autonomia proceduralna państw członkowskich. Zasada efektywności i zasada efektywnej ochrony sądowej w prawie Unii Europejskiej*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 2005, nr 1.
- Wróbel A., *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Wróbel A., *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Komentarz do art. 5*, nb 91, [w:] L. Garlicki (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*. Tom I, C.H. Beck, 2010 Legalis.

Wróbel A., *O niektórych problemach sądowego stosowania Karty Praw Podstawowych*, [w:] A. Wróbel (red.), *Karta Praw Podstawowych w europejskim i krajowym porządku prawnym*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009.

Wyrzykowski M., *Europejski standard rule of law (tezy; materiał wstępny, przedkonferencyjny)*, [w:] *XVIII Konferencja WPIA UW Prawne problemy i wyzwania Unii Europejskiej*, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2017.

Internet

Nie ma jednego modelu prokuratury na świecie, <http://www.kancelaria.lex.pl/czytaj/-/artykul/nie-ma-jednego-modelu-prokuratury-na-swiecie> [dostęp 22.02.2018 r.], o Włoszech: S. Wysocka.

Łukasiewicz A., *Prawo o prokuraturze według PiS – szczegóły zmian*, „Rzeczpospolita” 2016, <http://www.rp.pl/Prokuratorzy/301139866-Prawo-o-prokuraturze-wedlug-PiS---szczegoly-zmian.html#ap-1> [dostęp 22.02.2018 r.].

